

IMMANUEL KANT

DZIEŁA ZEBRANE

TOM I

Pisma przedkrytyczne

Wydanie
Translatorium Filozofii Niemieckiej
Instytutu Filozofii UMK

Redakcja naukowa
Marek Jankowski, Tomasz Kupś

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2010

Opracowanie redakcyjne
Mirosława Szprenglewska

Projekt okładki
Tomasz Jaroszewski

Tłumaczenie
Translatorium Filozofii Niemieckiej Instytutu Filozofii UMK

Wydano z finansowym wsparciem Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej
Herausgegeben mit finanzieller Unterstützung der Stiftung
für deutsch-polnische Zusammenarbeit

FUNDACJA WSPÓLPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ
STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT

Printed in Poland
Copyright by Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2010

ISBN 978-83-231-2493-1

**WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIwersytetu MIKOŁAJA KOPERNIKA**

Redakcja: ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń
tel. +48 (0)56 611 42 95, fax +48 (0)56 611 47 05
e-mail: wydawnictwo@umk.pl

Dystrybucja: ul. Reja 25, 87-100 Toruń
tel./fax: +48 (0)56 611 42 38, e-mail: books@umk.pl

www.wydawnictwoumk.pl

Wydanie I
Druk: Drukarnia Pasaż
ul. Rydlówka 24, 30-363 Kraków

SŁOWO WSTĘPNE
DO POLSKIEJ EDYCJI *Dzieł zebranych*
IMMANUELA KANTA

W imieniu toruńskiego środowiska filozoficznego chcielibyśmy Państwu przedstawić polskie wydanie *Dzieł zebranych* Immanuela Kanta. Nasz projekt wzoruje się na edycji *Kants Werke* „Akademie-Ausgabe” Pruskiej Akademii Nauk (tomy I–VIII) i uwzględnia tylko pisma skierowane do druku przez samego Kanta. W źródłowym wydaniu Pruskiej Akademii Nauk zamieszczono ponadto opublikowane za życia filozofa manuskrypty z jego wykładów: z *Antropologii w ujęciu pragmatycznym*, *Logiki* Jäscheho, *Pedagogiki* (są one dostępne w tłumaczeniach polskich*) oraz z *Geografii fizycznej*. Po odnalezieniu kolejnych nieznanych rękopisów okazało się, że kryterium przyjęte w edycji Akademie-Ausgabe było zawodne. Współcześnie dysponujemy wydaniem licznych manuskryptów notatek z wykładów Kanta, zarówno w wymienionych powyżej dziedzinach, jak i z zakresu moralności, filozofii religii, encyklopedii filozoficznej. Pełną wiedzę o treści prowadzonych przez kilkadziesiąt lat wykładów królewieckiego filozofa może więc dać dopiero lektura wszystkich dostępnych źródeł.

Nasze wydanie zamierzamy zawrzeć w tomach, obejmujących: *Pisma przedkrytyczne* (tom pierwszy), *Krytykę czystego rozumu* (tom drugi), *Krytykę praktycznego rozumu*, *Metafizyczne podstawy przyrodoznawstwa*, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka* (tom trzeci), *Krytykę władzy sądownictwa* (tom czwarty), *Metafizykę moralności*, *Religię w obrębie samego rozumu*, *Spór fakultetów* (tom piąty), *Pisma po roku 1787* (tom szósty).

Edycja skierowana będzie do wszystkich środowisk polskiego życia kulturalnego i z tego powodu, mając na względzie różnice w sposobie interpretacji myśli Kanta przez poszczególnych komentatorów wywodzących się z różnych środowisk, zamierzamy opatrzyć wydane tu pisma jedynie niezbędnymi informacjami warsztatowymi.

* *Antropologia w ujęciu pragmatycznym*, przeł. E. Drzazgowska i P. Sosnowska, Warszawa 2005; *Logika*, przeł. A. Banaszekiewicz, Gdańsk 2005; *O pedagogice*, przeł. S. Sztobryn, Łódź 1999.

Oprócz osób z kręgu Translatorium Filozofii Niemieckiej IF UMK swoje przekłady pism Kanta zaoferowali wybitni polscy tłumacze spoza środowiska toruńskiego: prof. Aleksander Bobko, prof. Włodzimierz Galewicz, oraz dr Krzysztof Rak. Poszczególne tłumaczenia były recenzowane i opiniowane przez tak doświadczonych znawców problematyki, jak: dr h.c. UMK Karl Dedecius, ks. prof. Józef Tischner, prof. Karol Bał, prof. Zbigniew Kudero-wicz, prof. Maria Szyszkowska, prof. Honorata Jakuszko, prof. Jarosław Rolewski. Swymi cennymi uwagami podzielili się z nami: prof. Jan Garewicz, prof. Radosław Kuliniak, dr hab. Bogusław Paż.

Konsultacji z zakresu przekładu tekstów łacińskich udzielił nam dr hab. Zbigniew Nerczuk. Niektóre teksty z ostatniego tomu przełożone zostały przez Translatorium Filozofii Niemieckiej Instytutu Filozofii UWM w Olsztynie pod moim kierunkiem.

Miroslaw Żelazny

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne do pierwszej polskiej edycji <i>Dzieł zebranych</i>	
Immanuela Kanta	5
Od tłumaczy	7
Nota edytorska	9

Immanuel Kant PISMA PRZEDKRYTYCZNE

1747

Myśli o prawdziwej mierze sił żywych oraz ocena dowodów, którymi w tej spornej kwestii posługiwał się Leibniz i inni mechanicy wraz z kilkoma wstępnymi uwagami dotyczącymi sił ciał w ogóle	13
Dedykacja	15
Przedmowa	19
Rozdział pierwszy. O sile ciał w ogólności	28
Rozdział drugi. Analiza twierdzeń szkoły Leibniza o siłach żywych	41
Rozdział trzeci. Przedstawiający nową miarę sił żywych jako prawdziwą miarę sił przyrody	132

1754

Próba odpowiedzi na pytanie, czy ruch wirowy Ziemi wokół własnej osi, dzięki któremu zachodzi zmiana dnia i nocy, uległ jakimś zmianom od czasu jej powstania oraz dzięki czemu można się o tym przekonać, która w mijającym roku została poddana ocenie Królewskiej Akademii Nauk w Berlinie	169
Pytanie, czy pod względem fizycznym Ziemia się starzeje	177

1755

Powszechna historia naturalna i teoria nieba albo szkic o układzie oraz mechanicznym pochodzeniu całości świata opracowany zgodnie z prawami Newtona	195
Dedykacja	197

Przedmowa	201
Treść całego dzieła	215
Część pierwsza. Zarys systemu gwiazd stałych, a także o mnogości takich systemów	219
Część druga. O pierwotnym stanie natury, kształtowaniu się ciał niebieskich, przyczynach ich ruchu i systematycznym związku, zarówno w szczególności w systemie planet, jak również w perspektywie całego dzieła stworzenia ...	235
Rozdział pierwszy. O pochodzeniu systemu planet w ogólności oraz o przyczynach ich ruchów	237
Rozdział drugi. O różnej gęstości planet i stosunku ich mas	244
Rozdział trzeci. O ekscentryczności orbit planetarnych i pochodzeniu komet	250
Rozdział czwarty. O pochodzeniu Księżyca i ruchach planet wokół własnej osi	255
Rozdział piąty. O pochodzeniu pierścienia Saturna i obliczaniu dziennego obrotu tej planety na podstawie jej związków z pierścieniem	261
Rozdział szósty. O świetle zodiakalnym	272
Rozdział siódmy. O stworzeniu w całym zasięgu jego przestrzennej i czasowej nieskończoności	274
Rozdział ósmy. Ogólny dowód słuszności mechanicznej teorii urządzenia wszechświata, przede wszystkim w odniesieniu do obecnego stanu rzeczy	294
Część trzecia, zawierająca próbę, opartego na analogiach występujących w przyrodzie, porównania pomiędzy mieszkańcami różnych planet	309
Krótkie przedstawienie rozważań o ogniu	325
Cel pracy	327
Rozdział pierwszy. O naturze ciał stałych i płynnych	327
Rozdział drugi. O materii ognia i jej modyfikacjach, o ciepłe i zimnie....	333
Nowe wyjaśnienie pierwszych zasad poznania metafizycznego	345
Cel przedsięwzięcia	347
Rozdział pierwszy. O zasadzie sprzeczności	348
Rozdział drugi. O zasadzie racji określającej, którą zwykle nazywa się zasadą racji dostatecznej	353
Rozdział trzeci. Przedstawienie dwóch zasad metafizycznego poznania wynikających z zasady racji określającej i bardzo owocnych w skutkach	378

1756	
O przyczynach trzęsień ziemi, w związku z nieszczęściem, które pod koniec ubiegłego roku nawiedziło kraje Europy Zachodniej	387
Historia oraz opis natury najbardziej osobliwych przypadków trzęsienia ziemi, które pod koniec 1755 roku wstrząsnęło większą częścią ziemi	397
Dalsze rozważania dotyczące obserwowanych od niedawna wstrząsów ziemi	427
O zastosowaniu metafizyki, o ile jest ona połączona z geometrią, w filozofii przyrody, której pierwsza próba zawiera monadologię fizyczną	437
Nowe uwagi do objaśnienia teorii wiatrów	455
1757	
Plan wykładów poświęconych geografii fizycznej i zawiadomienie o nich wraz z dołączonym krótkim rozważaniem na temat problemu: czy wiatry zachodnie w naszym regionie dlatego są wilgotne, bo wieją nad rozległym morzem	469
1758	
Nowa teoria ruchu i spoczynku oraz konsekwencje wypływające stąd dla naczelných podstaw przyrodoznawstwa	481
1759	
Esej o kilku spostrzeżeniach na temat optymizmu	493
1760	
Rozważania związane z przedwczesną śmiercią Jaśnie Wielmożnego Pana Johanna Friedricha von Funk	501
1762	
Błędna drobiazgowość czterech figur sylogistycznych	509
1763	
Jedyna możliwa podstawa dowodu na istnienie Boga	527

Przedmowa	529
Rozdział pierwszy, w którym dostarcza się podstawy dowodu na istnienie Boga	533
Rozważanie pierwsze. O istnieniu w ogóle	533
Rozważanie drugie. O wewnętrznej możliwości. Jak dalece zakłada ona istnienie	539
Rozważanie trzecie. O bezwzględnie koniecznym istnieniu	543
Rozważanie czwarte. Podstawa dowodu na istnienie Boga	549
Rozdział drugi. O rozległych korzyściach właściwych temu sposobowi dowodzenia	553
Rozważanie pierwsze, w którym <i>a posteriori</i> zostaje udowodnione istnienie Boga na podstawie dostrzeżonej w istotach rzeczy jedności	553
Rozważanie drugie. Rozróżnienie zależności wszystkich rzeczy od Boga na moralną i niemoralną	559
Rozważanie trzecie. O zależności rzeczy świata od Boga za pośrednictwem albo bez [pośrednictwa] porządku natury	562
Rozważanie czwarte. Zastosowanie naszej podstawy [dowodu] w ocenie doskonałości świata zgodnie z biegiem [<i>Lauf</i>] natury.....	566
Rozważanie piąte, w którym zostanie ukazana niedostateczność tradycyjnej metody fizyko-teologii	573
Rozważanie szóste. Udoskonalona metoda fizyko-teologii	579
Rozważanie siódme. Kosmogonia. Hipoteza mechanicznego sposobu wyjaśniania pochodzenia ciał niebieskich oraz przyczyn ich ruchu zgodnie z uprzednio wskazanymi regułami	591
Rozważanie ósme. O boskiej wszechwystarczalności.....	603
Rozdział trzeci, w którym zostanie pokazane, że poza przytoczoną nie jest możliwa żadna inna podstawa dowodu na istnienie Boga	607
Próba wprowadzenia pojęcia wielkości negatywnych do filozofii	615
Przedmowa	617
Rozdział pierwszy. Ogólne objaśnienie pojęcia wielkości negatywnych	620
Rozdział drugi, w którym podane zostają zaczerpnięte z filozofii przykłady, zawierające pojęcie wielkości negatywnych	627
Rozdział trzeci, zawierający rozważania, które mogłyby posłużyć za przygotowanie do zastosowania wspomnianego pojęcia do przedmiotów filozofii ...	635
1764	
Rozważania o uczuciu piękna i wzniosłości	651
Rozdział pierwszy. O różnych przedmiotach uczucia wzniosłości i piękna	653
Rozdział drugi. O własnościach piękna i wzniosłości w człowieku w ogóle	656
Rozdział trzeci. O różnicy między wzniosłością i pięknem we wzajem-	

ných stosunkach obu płci	670
R o z d z i a ł c z w a r t y. O charakterze narodów według różnych uczuć piękną i wzniosłości	683
Esej o schorzeniach głowy	695
Recenzja pisma Silberschläga: <i>Teoria ognistej kuli, jaka pojawiła się 23 sierpnia 1762 [roku]</i>	709
Rozprawa o wyrażności zasad naczelných teologii naturalnej i filozofii moralnej	713
Wstęp	715
R o z w a ż a n i e p i e r w s z e. Ogólne porównanie rodzaju pewności osiąganey w poznaniu matematycznym i filozoficznym	715
R o z w a ż a n i e d r u g i e. Jedyna metoda osiągnięcia możliwie największej pewności w metafizyce	722
R o z w a ż a n i e t r z e c i e. O naturze pewności metafizycznej	729
R o z w a ż a n i e c z w a r t e. O wyrażności i pewności, do których osiągnięcia zdadne są pierwsze podstawy teologii naturalnej i filozofii moralnej [<i>Moral</i>]	734
1765	
Zawiadomienie o urządzeniu wykładów w semestrze zimowym 1765–1766	741
1766	
Marzenia jasnowidzącego objaśnione przez marzenia metafizyki	751
Słowo wstępne, które obiecuje bardzo niewiele	753
C z ę ś ć p i e r w s z a, która jest dogmatyczna	754
R o z d z i a ł p i e r w s z y. Zawikłany węzeł metafizyczny, który można do woli rozwiązywać albo rozciąć	754
R o z d z i a ł d r u g i. Urywek filozofii tajemnej zmierzający ku nawiązaniu stosunków ze światem duchów	762
R o z d z i a ł t r z e c i. Antykabała. Urywek z filozofii pospolitej, odsłaniającej łączność ze światem duchów	773
R o z d z i a ł c z w a r t y. Wniosek teoretyczny ze wszystkich rozważań części pierwszej	779
C z ę ś ć d r u g a, która jest historyczna	783
R o z d z i a ł p i e r w s z y. Opowiadanie, którego sprawdzenie pozostawia się dobrej woli czytelnika	783

Rozdział drugi. Ekstazyjna podróż fantasty do świata duchów	787
Rozdział trzeci. Wniosek praktyczny z całej rozprawy	796
1768	
O pierwszej przyczynie rozróżnienia stron w przestrzeni	801
1770	
O formie i zasadach świata zmysłowego i intelligibilnego	811
Rozdział pierwszy. O pojęciu świata w ogólności	813
Rozdział drugi. O ogólnym rozróżnieniu pomiędzy tym, co zmysłowe i tym, co intelligibilne	819
Rozdział trzeci. O zasadach formy świata zmysłowego	826
Rozdział czwarty. O zasadzie formy świata intelligibilnego	837
Rozdział piąty. O metodzie w metafizyce w odniesieniu do tego, co zmysłowe i tego, co należy do intelektu	842
1771	
Recenzja pisma Moscatiego: <i>O istotnej różnicy w budowie ciała zwierząt i ludzi</i>	855
1775	
O różnorodnych rasach ludzkich	859
1776–1777	
Rozprawy dotyczące Philantropinum	877
Rozprawa pierwsza. Dessau 1776	879
Rozprawa druga. Do społeczności	880
Tablice z ilustracjami	885
Uwagi rzeczowe	887